

Raamatullinen antropomorfismi ja sukupuoli

Jumalan ihmisenkaltaistamisen vaikutus
käsityksiin naiseudesta ja mieheydestä

Siiri Harju

Kandidaatintutkielma

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Turun yliopisto

Tammikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

HARJU, SIIRI: Raamatullinen antropomorfismi ja sukupuoli – Jumalan

ihmisenkaltaistamisen vaikutus käsityksiin naiseudesta ja mieheydestä

Kandidaatintutkielma, 22 s.

Filosofia

Tammikuu 2025

Tässä kandidaatintutkielmassa käsittelen raamatullista antropomorfismia, etenkin Jumalan ihmisenkaltaistamisen näkökulmasta, ja sen vaikutuksia käsityksiin naiseudesta ja mieheydestä. Jumalaa tulkitaan usein inhimillisten ominaisuuksien ja käsitteiden avulla. Hänestä tehdään ihmisen kaltainen määrittämällä Hänelle persoonallisia ominaisuuksia, jotka ovat tunnusomaisia ihmisyydelle: Jumala rakastaa, tuomitsee, suree, vihaa ja tuntee kateutta. Raamatullisessa antropomorfismissa Jumalalle määritetään luonteenpiirteiden ja tunteiden lisäksi myös nimiä ja titteleitä, kuten Isä ja Kuningas, joista tulee vahvimmin esiin Jumalalle määritetty maskuliinisuus. Jumala koetaan ensisijaisesti maskuliiniseksi olennoiksi, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka eri sukupuolet käsitetään ja kuinka niitä kohdellaan näiden käsityksien perusteella.

Pohdin työssäni sitä, miten Jumalan ihmisenkaltaistamisella ja sen myötä sukupuolittamisella on negatiivisia vaikutuksia naiseuden käsitykseen ja sen seurauksena naisiin. Tutkin kysymystä niin teoreettisesta kuin käytännöllisemmästä näkökulmasta. Heijastan pohdinnan Jumalan sukupuolesta ja sen vaikutuksista naiseuden ja mieheyden käsityksiin myös yhteiskuntaan ja siihen, kuinka eri sukupuolia kohdellaan. Pohdin kysymyksiä erilaisten käsitteiden, kuten antropomorfismi, Imago Dei, toiseus ja egoideaali avulla. Hyödynnän tutkielmassa myös Raamatun kertomuksia ja esimerkkejä, kuten luomiskertomusta ja Jeesuksen tarinaa. Yhteiskunnallista puolta käsittelen Simone de Beauvoirin immanenssiin ja transsendenssiin liittyvän teorian avulla.

Avainsanat: raamatullinen antropomorfismi, uskonnonfilosofia, feminismi, Jumala, sukupuoli

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Raamatullinen antropomorfismi	3
2.1	Hallinto, palvelu ja rakkaus.....	3
2.2	Jeesus, Jumalan ”poika”.....	4
3	Raamatullinen ja yhteiskunnallinen näkemys Jumalan sukupuolesta	8
4	Luomiskertomus ja Imago Dei	12
4.1	Nainen ”toisena”.....	13
4.2	Transsendenssi ja immanenssi yhteiskunnassa	14
5	Lopuksi	19
	Lähteet.....	21

1 Johdanto

Jumalalle on kristinuskon historiassa vakiintunut monia nimityksiä, joiden tavoitteena on ollut Jumalan, fyysisen todellisuuden ulkopuolella olevan, inhimillistäminen ja Hänen kuvaamisensa käsitteillä, jotka ovat ihmiselle tuttuja. Antropomorfismi persoonallistaa Jumalan ja tekee hänestä ”yhden meistä”. Se luo kuvan, että Jumala, kaikessa ylivaltiudessaan, on kuitenkin lähellä ihmistä ja tuo itsestään esiin puolia, jotka kuvaavat Hänen läheistä suhdettaan luomakuntaansa. Raamatullinen antropomorfismi voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan: hallinnon, palvelun ja rakkauden luokkiin. Hallinnon luokkaan kuuluvat nimitykset, kuten Kuningas ja Herra. Palvelun luokassa ovat nimitykset, kuten Paimen ja Opettaja. Kolmanteen, rakkauden, tai sukulaisuussuhteiden, luokkaan kuuluvat nimitykset Isä ja Poika. (Soskice 2007, 1.)

Kyseiset nimitykset eivät kuvaa ainoastaan Jumalan luonnetta ja Hänen ominaisuuksiaan, vaan niiden voidaan tulkita kertovan myös paljon ihmisistä, jotka Raamatun mukaan ovat Hänen kuvaksensa luotuja. Jumalaa ei voi kutsua Isäksi ilman seurausta siitä, että ihmiset ovat hänen lapsiaan. Jumalaa ei voi kutsua Kuninkaaksi ilman seurausta siitä, että ihmiset ovat hänen alamaisiaan tai palvelijoitaan. Jumala on siis olentona jollain tavalla ihmistä yläpuolella, mutta samalla hänestä halutaan tehdä ihmisen kaltainen, ihmisten keskuudessa läsnä oleva olento. Tämä halu ihmisen kaltaistaa Jumalaa vaikuttaa vahvasti siihen, miten erilaiset ihmisryhmät ja heidän väliset suhteensa on nähty ja nähdään.

Jumalasta käytettäviä nimityksiä yhdistää se, että käytetyimmät ja vakiintuneimmat niistä ovat maskuliinisia: Isä, Poika, Herra ja Kuningas. Vaikka Raamatussa mainitaan paikoittain Jumala Äitinä ja annetaan Hänelle äidillisiä ja feminiinisiä ominaisuuksia, puhe Jumalasta, niin uskonnollisissa yhteisöissä kuin yhteiskunnassakin yleensä, keskittyy vain maskuliinisiin termeihin. Jumala nähdään ensisijaisesti maskuliinisena auktoriteettina. Tälle löytyy selitys historiallisesta tavasta rakentaa yhteiskunta ja siitä, miten tämä patriarkaalinen systeemi näkyy nykyäänkin yhteiskunnan rakenteissa. Tämä näkemys taas vaikuttaa siihen, miten eri sukupuolet käsitetään ja kuinka niitä kohdellaan näiden käsityksien perusteella. Monoteistisillä uskonnoilla on kuitenkin ollut hyvin suuri vaikutus yhteiskunnan rakentumiseen ja käsityksiin maailmasta ja siinä asuvista ihmisistä.

Pohdin työssäni sitä, miten Jumalan ihmisenkaltaistamisella ja sen myötä sukupuolittamisella on negatiivisia vaikutuksia naiseuteen ja sen seurauksena naisiin. Tutkin aluksi kysymystä siitä, minkälaisilla termeillä ja titteleillä Jumalasta puhutaan sekä kysymystä Jumalan sukupuolesta. Siirryn tämän jälkeen pohtimaan, miten Jumalalle määräytyvä sukupuoli vaikuttaa käsitykseen naiseudesta ja mieheydestä niin teoreettisesta kuin käytännöllisemmästä näkökulmasta. Pohdin kysymyksiä sellaisten käsitteiden kuin antropomorfismi, Imago Dei, toinen ja egoideaali avulla. Hyödynnän tutkielmassa myös Raamatun kertomuksia ja niistä löytyviä esimerkkejä, kuten luomiskertomusta ja Jeesuksen tarinaa.

Koska on kyse naiseuden ja mieheyden käsityksistä, tarkastelen tutkielmassa myös yhteiskuntaan, normeihin ja oletuksiin liittyviä kysymyksiä. Pohdin yhteiskunnallisella tasolla sitä, miten sukupuolten välinen kohtelu toteutuu ja kuinka Jumalalle määräytyvä sukupuoli on siihen vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen. Yhteiskunnallista puolta tarkastelen Simone de Beauvoirin immanenssiin ja transsendenssiin liittyvän teorian avulla. Hän jakaa teoriassaan immanenssin ja transsendenssin naiseuden ja mieheyden käsitysten alle. Keskityn työssäni juuri kristinuskoon ja Raamattuun sekä niitä koskeviin tutkimuksiin, sillä se on tutuin itselleni ja sen vaikutus länsimaisiin yhteiskuntiin on historiallisesti ollut merkittävin.

2 Raamatullinen antropomorfismi

Antropomorfismi tarkoittaa ei-inhimillisen, luonnon tai Jumaluuden tulkintaa inhimillisten ominaisuuksien perusteella. Termiä käytettiin ensin ihmisen fyysisten ja henkisten piirteiden määrittämiseen jumalille tai jumaluudelle. (Guthrie 2024.) Kristinuskossa tämä tarkoittaa sitä, että Jumalasta tehdään ihmisen kaltainen ja hänelle määritetään persoonallisia ominaisuuksia, jotka ovat tunnusomaisia ihmisyydelle: Jumala rakastaa, tuomitsee, suree, vihaa ja tuntee kateutta. Näiden avulla Jumala tuodaan ihmisen lähelle, Hänestä tulee “Jumala meidän kanssamme”. Raamatullisessa antropomorfismissa Jumalalle määritetään luonteenpiirteiden ja tunteiden lisäksi myös nimiä ja titteleitä. Nämä voidaan jakaa kolmeen luokkaan: hallintoon, palveluun ja rakkauteen. (Soskice 2007, 1.) Kyseiset nimitykset ovat niitä, joista tulee merkittävimmin esiin Jumalalle määritetty maskuliinisuus, minkä takia keskityn niihin työssäni.

2.1 Hallinto, palvelu ja rakkaus

Raamatullinen antropomorfismi voidaan siis jakaa kolmeen luokkaan sen perusteella, mitä ominaisuuksia tai toimia kuvaukset edustavat: hallinnon, palvelun ja rakkauden luokkaan (Soskice 2007, 1). Kuningas, paimen ja isä ovat esimerkkejä nimityksistä, joita Jumalalle on Raamatussa ja kristillisessä puheessa ja kirjoituksissa annettu. Jatkaisin Soskicen ajatusta kolmesta antropomorfismin luokasta niin, että nimitysten tarkoituksena voisi sanoa olevan Jumalan eri piirteiden korostaminen, minkä takia niitä usein käytetäänkin eri konteksteissa. Hallintoon liittyviä termejä käytetään usein silloin, kun halutaan korostaa Jumalan kaikkivoipaisuutta ja voimaa ylipäätään erityisesti, kun Häntä verrataan ihmisiin. Palveluun liittyviä nimityksiä käytetään silloin, kun halutaan tuoda esille Jumalan anteliaisuutta ja hyväntahtoisuutta varsinkin silloin, kun puhutaan Hänestä suhteessa ihmisiin. Molemmissa luokissa on siis kyseessä jonkinlaisesta suhteesta Jumalan ja ihmiskunnan välillä.

Kaikista vahvimmin kuitenkin suhteeseen Hänen ja luomakuntansa välillä ottavat kantaa rakkauteen liittyvät nimet. Nämä ovat usein pikemminkin sukulaisuussuhteeseen viittaavia

nimityksiä, mikä vahvistaa suhdetta: jos joku on sukulaisesi, olet suoraan myös hänen. Tällöin sukulaisuussanat kertovat Jumalan lisäksi myös ihmisistä. Toisaalta hallinnon ja palvelun nimitykset kertovat myös ihmisistä jotain: jotta voi olla kuningas, ihmisellä on oltava myös alamaisia ja jotta voi olla paimen, ihmisellä on oltava jotain, mitä paimentaa. Erityisen sukulaisuuteen viittaavista nimistä tekee kuitenkin sen, että ne eivät ole samalla tavalla poistettavia. (Soskice 2007, 2.) Jos kuningas laiminlyö tehtävänsä kuninkaana, häneltä voidaan viedä kuninkaan titteli pois. Äitiys ei kuitenkaan häviäisi minnekään, vaikka äidiltä vietäisiin vastasyntynyt vauva pois (idib., 2). On siis eri asia kutsua Jumalaa isäksi kuin kuninkaaksi: se on paljon voimakkaampi vastuuseen, rakkauteen ja velvollisuuteen perustuva suhde kuin muiden luokkien edustamat suhteet.

Kaikkien näiden nimitysten taustalla on toinenkin yhdistävä tekijä: ne ovat hyvin usein maskuliinisia. Jumalasta käytetään lähes poikkeuksetta maskuliinisia termejä niin Raamatussa kuin yleisessä puheessa. Näin menetellään, vaikka Raamatussa Jumalalle usein määritetään feminiinisiä ominaisuuksia, vaikkakaan ei ollenkaan niin usein kuin maskuliinisia. Jumalan naiseutta – tai mieheyttä – ei ole vain yksinkertaisesti harkittu sen enempää. Mahdollisuutta Jumalan naiseuteen ei siis ole tietoisesti oltu huomioimatta, vaan koska auktoriteetit ovat historian saatossa olleet suurilta osin miehiä, kristillisessä ajattelussa merkittävimmän auktoriteetin on myös oltava mies. Koska Raamatun kirjoittajat ovat olleet kiinnostuneita juuri sukulaisuudesta ja halunneet luoda erityisen yhteyden Jumalan ja Hänen luomakuntansa välille, Hänelle määritettiin sen mukaisia nimiä eli Isä, Äiti ja Luoja. (Soskice 2007, 4.) Useimmiten käytettäväksi nimeksi valikoituu kuitenkin Isä.

2.2 Jeesus, Jumalan ”poika”

“Jumala rakasti maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa, jottei yksikään, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikkisen elämän.” (Joh. 3:16.) Jumalan isäksi kutsuminen korostuu varsinkin Uudessa Testamentissa, jossa Jeesus kutsuu Jumalaa Isäksi enemmän kuin 170 kertaa (Soskice 2007, 75). Tämä käy järkeen, sillä Jeesuksella ja Jumalalla on erityinen sukulaisuussuhde kristillisessä uskossa: Jeesus on Poika ja Jumala Isä. Tämän

osoittaa kristinuskon keskeinen oppi pyhästä kolminaisuudesta, johon kuuluvat Isä, Poika ja Pyhä Henki. Jeesus kuitenkin käyttää Jumalasta nimitystä Isä myös muuten kuin suhteessa häneen itseensä. Ihmiset nähdään Jumalan lapsina ja Jumala ihmiskunnan jonkinlaisena isänä. Näin hän kokee Raamatussa myös itsensä osaksi ihmiskuntaa, vaikka onkin erityinen verrattuna muihin ihmisiin.

Jeesus on erityinen, koska hän on perustavanlaatuisesti osa Jumalaa ja jumaluutta, pyhää kolminaisuutta. Jeesus, Jumalan poika, oli ja on myös kiistatta sukupuoleltaan mies. Kristinuskon peruspilari on usko Jeesukseen Kristukseen, Jumalan poikaan, jolloin Jeesuksesta tulee ehkä merkittävin palvonnan kohde – jotain, johon ihmisen täytyy pyrkiä. Hän on tullut Jumalasta, ja koko kristinuskon ajatus jumalallisuudesta ja Jumalan kuvasta personifioituu ja esineellistyy Jeesukseen (Daly 1974, 79). Jeesus on siis ikään kuin äärimmäisin raamatullisen antropomorfismin muoto: Jeesus on Jumala ja jumalallisuus ruumiillisena. Tämän takia Jeesuksen mieheys on ongelmallista: se asettaa kyseisen sukupuolen erityiseen asemaan.

Kritiikkinä kyseiseen teoriaan voisi vastata, että Jeesuksen mieheys on vain ominaisuus muiden joukossa: Jeesus oli myös juutalainen, arabi ja nuori (Daly 1974, 78). Ongelma tulee kuitenkin vastaan siinä, että Jeesuksen sukupuoli on se, joka on aina vakio. Sitä pidetään niin itsestään selvänä ja perustavanlaatuisena ominaisuutena, että se ei ikinä muutu. Jeesus saattaa muuttaa ulkonäköään erilaisissa kuvauksissa hänestä, mutta sukupuoli pysyy aina samana. Jeesus on ensisijaisesti mies, mutta muut ominaisuudet voivat vaihdella sen mukaan, missä kohdassa maailmaa kuvaus tehdään. Toinen ongelma kritiikissä on se, että vanhempia ihmisiä tai ei-arabeja ei ole kuitenkaan kokonaisvaltaisesti suljettu pois esimerkiksi pappeudesta näiden ominaisuuksien perusteella, mutta naisia on suljettu pois vain sen takia, että he ovat naisia. (Daly 1974, 79). Tämäkin siis asettaa Jeesuksen mieheyden erityisasemaan verrattuna Hänen muihin ominaisuuksiinsa.

Joidenkin näkemysten mukaan on kuitenkin täysin sopivaa ja perusteltua, että Jeesus syntyi juuri mieheksi. Vastauksia siihen, miksi Jeesus syntyi juuri mieheksi ja miksi se on sopivaa, on monia. Ensimmäinen vastaus kysymykseen Jeesuksen sukupuolesta on vastavuoroisuuteen liittyvä: on sopivaa, että Jeesus syntyi naisesta mieheksi, koska tällöin molemmat sukupuolet vapautuisivat synnistä (Soskice 2007, 85). Tämän mukaan ei olisi sopivaa, että molemmat ihminen, joka antaa elämän, ja hän, joka saa elämän Jumalalta, olisivat naisia. Nainen, joka

antoi elämän Jeesukselle, Maria, ja Jeesus eivät kuitenkaan ole verrattavissa, kun puhutaan pyhyydestä ja arvokkuudesta.

Vaikka Maria on henkilö, jota pidetään kristinuskon eri suuntauksissa pyhänä ja häntä palvotaan erilaisin rukouksin ja lahjoin, se ei siltikään ole samanlaista palvontaa kuin Jeesukseen kohdistuva palvonta. Marian pyhyys riippuu siitä, että Jeesus on pyhä. Maria ei itsessään ole pyhä ja palvonnan arvoinen, vaan hän saa sen ulkopuolelta: hänestä tuli pyhä, koska hän täytti hänelle asetetut odotukset poikalapsen synnyttämisestä. Nainen saa siis pyhyytensä mieheltä ja tämä pyhyys on aina riippuvainen tästä miehestä: Maria on hyvä vain suhteessa Jeesukseen (Daly 1974, 82). Kun miesten vapautuminen synnistä yhdistetään Jeesukseen ja naisten Mariaan, se kertoo jotain miesten ja naisten pelastuksen erilaisesta luonteesta. Miehet yhdistetään tällöin henkilöön, joka antaa synnit anteeksi, kun taas naiset henkilöön, joka saa synnit anteeksi: nainen on passiivisessa roolissa, kun taas mies aktiivisessa.

Toinen, ja kaikista suosituin, selitys Jeesuksen sukupuolelle liittyy sukupuolten hierarkiaan ja soveliaisuuteen: Jeesus on luonnoltaan mies, koska mies ylittää naisen (Soskice 2007, 85). On siis soveliaampaa, että Jeesus ottaa ihmisen muodon juuri miehenä eikä naisena, sillä naiset eivät esimerkiksi voi olla kirkon päitä, opettajia, johtajia tai puolustajia, joidenlaisena Jeesus toimi maan päällä (Gibson 1992, 75). Tämä argumentti perustuu ainoastaan naisten ja miesten oletettuihin eroihin esimerkiksi henkisessä ja fyysisessä kyvykkyydessä. Siihen, että naisen ajatellaan olevan jollain lailla vaillinainen verrattuna mieheen, minkä takia nainen ei voi toimia ammateissa ja asemissa, joissa Jeesus toimi. Tämä johtaa siihen, että Jeesus ei olisi edes voinut syntyä naisena. Hänellä ei olisi ollut samanlaisia mahdollisuuksia toimia niin merkittävässä hengellisessä asemassa.

Näiden vastausten perusteella Jeesuksen oli tarkoitettu olla mies, mutta Jeesuksen tarinaan ja tiettyihin ominaisuuksiin voidaan kuitenkin liittää tietynlaista naiseuteen viittaavaa symboliikkaa. Yksi merkittävin esimerkki tästä on ristiinnaulitsemisen symboliikka: sen on nähty symboloivan synnytystä. Jeesus kuolemallaan ja verenvuodatuksellaan antaa tietyllä tavalla elämän koko ihmiskunnalle. Kristityt pääsevät osaksi Jeesuksen ruumista juomalla kuvainnollisesti Hänen vuodattamaan verta. (Soskice 2007, 87.) On siis mahdollista nähdä Jeesuksen kärsimys ja veren vuodattaminen symboliikkana synnytykselle.

Jumalaakin on samalla tavalla Raamatussa kuvattu feminiinisillä termeillä. Häntä on kuvattu esimerkiksi synnyttäväksi äidiksi. Esimerkiksi Jesajan kirjan luvun 42 jakeessa 14 sanotaan: “Minä olen ollut vaiti ikiajoista asti, olen ollut hiljaa ja pidättänyt itseni. Mutta nyt minä huudan kuin lapsensynnyttäjä, puhallan ja puuskun.” (Jes. 42:14). Jumalalle ja Jeesukselle on annettu erilaisia naisellisia ominaisuuksia ja Raamatussa on juuri esimerkiksi paljon viittauksia Jumalaan äitinä. Voidaanko siis kuitenkin sanoa Jumalalla tai Jeesuksella olevan vain yhtä sukupuolta, kun näyttää siltä, että heistä käytetään sekä feminiinisiä että maskuliinisia termejä?

3 Raamatullinen ja yhteiskunnallinen näkemys Jumalan sukupuolesta

Jumalaa on siis kuvattu Raamatussa ja uskonnollisessa kielessä niin feminiinisillä kuin maskuliinisilla termeillä. Tämän voi tulkita kahdella tapaa: raamatullinen näkökulma painottaa sitä, että Jumala on eräänlainen sukupuoli vaihtava ja siitä piittaamaton olento eikä Hänelle voi määrittää sukupuolta. Yhteiskunnallisempi näkökulma painottaa taas sitä, että vaikka Raamatussa kuvataan asia tietyllä tavalla, ei se tarkoita, että se heijastuisi samalla tavalla yhteiskuntaan ja Jumalasta puhumiseen. Vaikka Jumala kuvataan niin feminiinisesti kuin maskuliinisestikin, todellisuudessa maskuliiniset termit ovat pääasiallisesti käytössä ja sillä on merkitystä tässä keskustelussa.

Jumalasta käytetään Vanhassa Testamentissa nimitystä “Elohim”, joka on itseasiassa monikollinen sana: se on johdettu seemiläisistä jumalista “Eloha” ja “El”, joista ensimmäinen on feminiininen jumala ja toinen maskuliininen. Jumalan nimi siis heijastaa myös Hänen omaksi kuvaksensa luomaa ihmislajia, josta löytyy niin mies kuin naisenkin. Nämä sukupuolet ovat läsnä niin ihmiskunnassa kuin sen luojassakin, Elohimissä. (Barton 2009, 144–145.) Kyseisessä argumentissa painotetaan sitä, että Raamatussa Jumalaa kutsutaan myös nimityksillä, jotka eivät selvästi edusta juuri ainoastaan mieheyttä. Tässä tapauksessa nimitys yhdistää naiseuden ja mieheyden, mutta on myös tapauksia, joissa Jumalasta käytetään vain feminiinistä kuvailutapaa.

Yksi esimerkki Jumalasta feminiinisenä olentona, äitinä, on Jumalan kutsuminen Raamatussa äitikutkaksi. Viidennessä Mooseksen kirjassa Jumala kuvainnollisesti synnyttää israelilaiset siivillään ja tuo Hänen luokseen. Hän ottaa heidät siipiensä alle ja rakentaa pesän, huolehtii heistä kuin äitikutka poikasistaan. Jumala kuitenkin myös rohkaisee poikasiaan lähtemään pesästään tekemällä siitä mahdollisimman epämukavan ja, jos poikaset pelkäävät, Hän pakottaa heidät lentämään, mutta samalla huolehtii aina israelilaisten turvallisuudesta. (Barton 2009, 148.) Tässä tulee esille jälleen Jumalan ja ihmiskunnan välinen sukulaisuussuhde äitiyden näkökulmasta, mikä eroaa yleisestä kuvauksesta Jumalasta isänä.

Kuten aiemmin käytiin läpi, Jeesus kutsuu Jumalaa isäksi hyvin usein Raamatussa, ja tästä voitaisiin päätellä se, että Jeesus myös samalla määrittää Jumalalle sukupuolen. Asian voi

nähdä kuitenkin myös toisesta näkökulmasta: sitä voidaan pitää vain ja ainoastaan metaforana. Jumalaa kutsutaan Raamatussa monilla erilaisilla nimillä: esimerkiksi juuri äitikotkaksi, synnyttäväksi naiseksi, isäksi ja jopa elottomaksi objektiksi eli kiveksi. Nämä kaikki ovat kyseisen näkemyksen mukaan vain metaforia, jotka kertovat jotain Jumalan suhteesta luomakuntaansa, eivätkä niinkään itse Jumalasta. Jumalan kutsuminen isäksi ei siis kerro mitään Hänen sukupuolestaan, vaan esimerkiksi rakkaudesta, jota Jumalalla on ihmisiä kohtaan ja ihmisillä Häntä kohtaan. Miesvaltainen, patriarkaalinen yhteiskunta on se, joka ohjaa katseet ja keskittymisen Jumalan maskuliinisuuteen ja mieheyteen liittyviin nimiin, ei Raamattu. (Barton 2009, 149.)

Raamatussa Jumalaa siis kutsutaan monillakin nimillä, eikä vain kirjaa lukemalla voi oikeastaan päätellä, onko Jumala maskuliininen vai feminiininen. On kuitenkin nähtävissä, että yhteiskunnassa pidetään yleisesti hyväksyttynä faktana sitä, että Jumala on mies. Patriarkaalisisissa yhteiskunnissa Jumalan asema Isänä on ollut vallitseva näkemys jumalallisuudesta ja on sulkenut ulos monet muut nimitykset, mikä on taas muovannut sen, kuinka maailma ja muut ihmiset sekä suhteet heihin käsitetään. (Peterson et al. 2003, 278). Yhteiskunnallisen näkökulman mukaan tällä on oikeasti väliä, eikä niinkään sillä, mitä Raamatussa sanotaan. Tämän näkemyksen mukaan ajatus siitä, että Jumalassa ei ole kumpaakaan, naista tai miestä, tai on kumpikin, sivuuttaa sen tosiasian, että Jumala on miehinen symboli. Kuva Jumalasta suurena patriarkkana ja isänä on ollut dominoiva näkökulma tuhansia vuosia. (Daly 1974, 13.)

Jos kysyttäisiin, näkeekö henkilö Jumalan fyysisenä ihmisenä, jonka sukupuoli on mies ja joka pilven reunalla valkoisen parran ja kaavun kanssa katselee alas luomakuntaansa, useimmat varmastikin sanoisivat ei. Useimmat voisivat vastata pitävänsä Jumalaa tästä maailmasta ulkopuolella olevana, mystisenä jumaluutena, johon ei päde tämän maailman säännöt, kuten sukupuoli ja fyysinen ulkomuoto. Samalla kuitenkin suurin osa näistä ihmisistä saattaisivat ajatella mielessään miehistä jumalaa. Nämä kaksi ristiriitaista näkemystä Jumalasta voivat olla samaan aikaan olemassa: ihminen voi ajatella Jumalan henkenä ja samaan aikaan kategorisoida hänet mieheyden luokkaan (Daly 1974, 17). Ajatuksen mieheydestä ei nimittäin tarvitse olla niin radikaali kuin ihmismies valkoisen parran ja pitkän kaavun kanssa Taivaassa jakamassa tuomioita ja seuraamassa luomakuntaansa. Se voi olla myös huomaamattomia asioita: esimerkiksi englanninkielisen "he"-pronominin ja maskuliinisten antropomorfisten titteleiden käyttö.

Jumalasta saatetaan puhua fyysisen ja aisteilla havaittavan maailman ulkopuolella olevana kaikkivoipana jumaluutena, jota ei voi rajata ihmisen käsitykseen sukupuolesta ja samalla käyttää Hänestä englannin kielen pronominia “he”, joka viittaa maskuliinisuuuteen. Vaikka tämän tekisi tiedostamatta, ympäröivälle yhteiskunnalle viestitettävä asia on yhteiskunnallisen näkemyksen mukaan tärkeämpi. Käyttäessään pronominia “he” Jumalasta henkilö määrittää Hänelle tietynlaisen maskuliinisen olemuksen eikä voi enää sanoa olennon olevan neutraali: se aktiivisesti sulkee esimerkiksi naiseuden pois (Daly 1974, 80). Olisi kiistanalaista kutsua Jumalaa “she”- tai “they”-pronomineilla. Vaikka Jumalan pitäisi olla raamatullisen näkökulman mukaan tietynlainen sukupuolen ulkopuolella oleva olento, muiden kuin “he”-pronomien käyttö Hänestä on asia, joka helposti kyseenalaistetaan, siitä yllätetään ja jopa loukkaannutaan. Tämä jo todistaa sen, että naisuus tai sukupuolettomuus suljetaan ulos Jumalan käsitteestä, vaikka se tehtäisiin ajoittain tiedostamatta.

Onko Jumalan mieheys kuitenkin nimenomaan huono asia? Jumalan ihmisenkaltaistaminen, etenkin sukupuolen määrittäminen erilaisten titteleiden kautta, on nähty ja nähdään tärkeänä asiana samaistuttavuuden ja läheisyyden tunteen takia. Monet kristityt pitävät sitä siis tarpeellisena eivätkä kiellä, etteivätkö he pitäisi Jumalaa miehenä. Jumalan kaukainen, kosminen luonne tuntuisi muuten liian persoonattomalta ja tuntemattomalta. (Daly 1974, 33.) Tämä onkin antropomorfisten nimien tarkoitus: ne tuovat Jumalan ihmisen lähelle, heidän keskuuteensa. Samalla, kun nimet tuovat lohtua ja läheisyyttä Jumalaa ja omaa uskoa kohtaan, naisille se voi kuitenkin herättää ulkopuolisuuden ja toiseuden tunnetta. Naiseuden nimittäin sulkee pois myös aiemmin käsiteltyjen Isä- ja Poika-nimien käyttö Jumalasta ja Jeesuksesta puhuttaessa. Kristillisen perinteen jumaluuden “perheeseen” ei siis mahdu naisia eikä muitakaan mieheydestä poikkeavia ihmisiä. Miten esimerkiksi naiset edes voisivat tuntea kuuluvansa samanlailla kyseiseen suhteeseen Luojan ja luomakunnan välillä kuin miehet, kun he eivät kuulu tasapuolisesti myös jumaluuteen?

Naisten asema on yhteiskunnassa melko samanlainen kuin heidän asemansa Jumalan ja ihmiskunnan välisessä suhteessa: naiset ovat väliinputoajia, “toisia”. Jumala Raamatun kautta ja yhteiskunta ovat laatineet sääntöjä ja ilmaisseet näkemyksiä, joiden on ollut ja on tarkoitus ”suojella” naisia ja varmistaa, että he tekevät vain asioita, jotka tulevat heille “luonnostaan”. Todellisuudessa nämä asiat vain heikentävät ja pahimmassa tilanteessa riistävät naisten itsemääräämisoikeuden ja valinnanvapauden. Niin kuin yhteiskunnassakin, Jumalan ja

ihmisten välisessä suhteessa naiseutta ei pidetä samanarvoisena kuin mieheyttä: mieheys yhdistetään usein jumaluuteen ja naiseus maallisuuteen. Tämä vaikuttaa siihen, kuinka naisten ja miesten asema yhteiskunnassa käsitetään.

4 Luomiskertomus ja Imago Dei

Imago Dei on latinaa ja tarkoittaa kirjaimellisesti “Jumalan kuvaa”. Raamatussa, ensimmäisessä Mooseksen kirjassa sanotaan: “Ja Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät” (1. Moos. 1:26–27). On kiistelty siitä, mitä “Jumalan kuvalla” oikein tarkoitetaan: fyysistä kehoa vai kenties mieltä ja järkeä, luonteen ominaisuuksia (Soskice 2007, 38–39). Ihmiskunta on kuitenkin erotettu jollain tavalla kaikesta muusta luomakunnasta, kun Jumala loi ihmisen osaksi jumaluutta. Ihmiset ovat joiltakin ominaisuuksiltaan tehty Jumalan kaltaisiksi. Miten tämä sitten vaikuttaa käsityksiin naiseudesta ja mieheydestä? Vastaukseen liittyy merkittävästi ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäisen luvun tapahtuma, jossa Jumala luo ihmisen.

Ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäisessä luvussa tuodaan esille se, että Jumala loi miehen ja naisen Hänen kuvaksensa, mutta vasta toisessa luvussa avataan sitä, miten Hän sen teki. Jumala luo miehen, Aatamin, tuhkasta ja puhalttaa hänen sieraimiinsa elämän henkäyksen. Jumala luo miehelle elämän Eedeniin: puutarhan, jossa on puita, joiden hedelmiä syödä, jokia sekä maata, jota viljellä. Jumala luo myös eläimiä ihmisen kumppaneiksi puutarhaan, mutta huomaa, että mikään eläimistä ei ole sopiva kyseiseen rooliin. Näin hän päättää luoda naisen miehen kumppaniksi, tai ennen kaikkea apuriksi. Hän nukuttaa miehen, ottaa hänen kylkiluunsa ulos ja luo tästä naisen. (1. Moos. 2:1–23.) Mies sanoo Jumalan tuodessa naisen hänen luokseen: “Tämä se on! Tämä on luo minun luustani ja liha minun lihastani. Naiseksi häntä sanottakoon, miehestä hän on tullut” (1. Moos. 2:23).

Ensimmäinen ja toinen luku ovat siis ristiriidassa keskenään, vaikka ne kertovat samasta tapahtumasta. Ensimmäisen luvun perusteella saa sellaisen käsityksen, että nainen ja mies ovat molemmat luotu Jumalan kuvaksi, mutta toisessa luvussa selviää, että mies olisikin riittänyt itsenään täyttämään Jumalan “imagon”. Mies on kokonainen itsessään ja nainen luotiin vain eräänlaisena jälkiajatuksena miehelle kumppaniksi. Nainen luotiin miehelle, hänen apurikseen, eikä omaksi yksilökseen. (Soskice 2007, 42–43.) Voidaanko sanoa ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäisen luvun väittämän siitä, että nainen ja mies molemmat luotiin Jumalan kuvaksi, olevan täsmällinen? Jumala loi “ihmisen” eli miehen Hänen kuvaksensa, mutta huomasi myöhemmin miehen tarvitsevan kumppanin avukseen,

joten loi naisen miehestä. Ensimmäinen mies sen itse sanoi: “- - miehestä hänet on otettu.” (1. Moos. 2:23). Nainen on siis ikään kuin miehen jatke, kun mies on ihmiskunnan oletus.

4.1 Nainen ”toisena”

Filosofi Simone de Beauvoir ajattelee naisen olevan “toinen” verrattuna mieheen: mies on subjekti ja nainen on miehen “toinen”, “ei-mies” (de Beauvoir 2010, 26). Luomiskertomuksen osa, joka kertoo ihmisen alkuperän, on hyvä esimerkki tällaisen käsityksen vahvistamisesta. Luomiskertomus, johon tälläkin hetkellä sadat miljoonat ihmiset uskovat edes jollakin tasolla, tekee naisesta mieheen verrattuna “toisen”. Nainen on luotu miehestä miehelle. Mies edustaa ihmiskuntaa ja määrittelee naisen suhteessa mieheen (de Beauvoir 1949, 26). Mies on Jumalan kuva ja Hänestä syntynyt, kun taas nainen on miehen jatke, miehestä syntynyt. Tällöin Jumalan näkemys muuttuu miehen näkemykseksi: ne ovat keskenään vaihdettavissa (engl. *interchangeable*) (Daly 1974, 47). Raamatun kertomusten vaikutusta yhteiskuntaan ja sen ihmisiin ei pidä väheksyä. Kirjaa ja sen kertomuksia, juuri esimerkiksi luomiskertomusta, on käytetty ja käytetään sukupuolten välisen epätasa-arvon oikeuttamiseen väittämällä, että se on niin sanotusti tarkoitettu tapahtumaan ja luonnollista.

Eri yhteiskunnissa, joissa kristinuskon kaltaiset monoteistiset ja patriarkaaliset uskonnot ovat valtauskontoja, vallitsee edelleen erilaisin tavoin ajatus, että sukupuolilla on tietyt roolit ja naisten rooli on olla miehelle kumppani ja apuri, koska sellaiseksi nainen on luotu. Naisen arvo usein määritellään sen kautta, miten hyödyllinen hän voi olla miehelle, kun taas mies on arvokas itsessään. Jumala on miessubjektille eräänlainen egoideaali, ihanneminä, eli jotain, mihin subjekti pyrkii tai haluaa olla. Miehelle tämä on mahdollista, sillä hänen olemassaolonsa ei ole suhteutettu minkään muun olemassaoloon, toisin kuin naisen. (Anderson 2012, 49.) Naisilla ei ole kristinuskossa jumaluutta, jonka kuvaksi heidät olisi luotu, mikä ottaa heiltä siinä kontekstissa pois jumalallisen ideaalin, johon pyrkiä. Korkein taso, johon naiset voisivat toiminnallaan pyrkiä ovat naispuoliset pyhimykset, kuten juuri Neitsyt Maria. Tähän he voivat pyrkiä toimimalla mahdollisimman kuuliaisesti omassa uskonelämässään ja hoitamalla maalliset velvollisuutensa mahdollisimman hyvin. Mies voi

samalla pyrkiä olemaan mahdollisimman paljon Jumalan kaltainen, koska hänet on luotu tämä ajatus mielessä.

De Beauvoir muotoilee teoksessaan *Toinen sukupuoli* (1949) tähän kysymykseen hyvin läheisesti liittyvät käsitteet transsendenssi ja immanenssi. Transsendenssin käsitteeseen sisältyy ajatus jatkuvuudesta ja aktiivisuudesta. Se joko tuottaa jotain kestäväää, mahdollistaa yksilön itseilmaisun, muuttaa maailmaa tai lisää siihen jotain, tai edistää jollain tavalla ihmiskunnan rakentavia pyrkimyksiä. Immanenssi taas vain jatkaa tai säilyttää elämää. (Veltman 2004, 123.)

Immanenssin alaan kuuluu siis elämää luovat ja ylläpitävät aktiviteetit, kuten ruoan laittaminen, siivoaminen ja lapsista huolehtiminen sekä biologiset, elämää luovat tehtävät, kuten synnyttäminen. Transsendenssin alaan taas kuuluu esimerkiksi uuden löytäminen ja luominen eli teot, joilla edistetään yhteiskuntaa tai muulla tavalla tehdään jonkinlainen muutos siihen. (Veltman 2004, 123.) Transsendenssilla ei tarkoiteta de Beauvoirin teoriassa perinteistä ajatusta kehon ylittämisestä, vaan sukupuoleen liitettyjen sosiaalisten normien ylittämistä (Fabijancic 2001, 466). Immanenssin voidaan nähdä kuuluvan naiseuden käsitykseen ja transsendenssin voidaan nähdä kuuluvan mieheyden käsitykseen. Niin kuin Jumalalla, mieheydellä on valta vaikuttaa maailmaan ja sen tapahtumiin.

4.2 Transsendenssi ja immanenssi yhteiskunnassa

Transsendenssin käsitteeseen sisältyy siis ajatus siitä, että se ylittää ruumiillisuuden ja että sillä on siihen ylipäättään mahdollisuus. Immanenssiin liittyy vastakohtaisesti tietynlainen kiinnittyminen ruumiseen ja biologiseen kohtaloon. Immanenssiin liittyvät teot voidaan nähdä jollain lailla turhina, sillä ne vievät aikaa ja muita resursseja, mutta eivät tuota mitään uutta. Esimerkiksi ruoanlaitto on välttämätöntä elämän ylläpitämiseksi, mutta se ei suoraan tuota mitään uutta ihmiskunnalle, kun taas transsendenssiin liittyvät teot ovat sellaisia, jotka ylittävät elämää ylläpitävät teot. (Veltman 2006, 120.) Transsendenssiin liittyviin tekoihin tai tapahtumiin voi lukea esimerkiksi teknologiaan liittyvät ammatit, tieteenteon ylipäättään ja

liiketoiminnan. Yhteiskunnassamme juuri liiketoiminta, teknologia, raha ja ikuinen talouskasvu ovat hallitsevia toimintaa ajavia asioita, jotka ovat kaikki miesjohtoisia hankkeita ja liittyvät transsendenssin käsitteeseen (Day 2014, 3).

Historiallisesti naisten ja miesten tehtävät on jaettu luokkiin, jotka läheisesti muistuttavat jakoa transsendenssiin ja immanenssiin. Jako näkyy eriasteisesti eri yhteisöissä, mutta sen perimmäinen ajatus siitä, että sukupuolilla on selkeät roolit ja niiden perusteella myös toimintaa määrittävät odotukset, on tärkeä piilossa olevien rakenteiden huomaamiseksi ja niiden ratkaisemiseksi. Vaikka odotukset ylittäviä naisia ja miehiä on olemassa, se ei tarkoita, että odotukset eivät olisi olemassa.

Jako immanenssiin ja transsendenssiin korostuu miesten ja naisten välisissä suhteissa, etenkin kotona perheen sisällä. Vaikka molemmat vanhemmat tekisivät töitä, tyypillisesti nainen tekee suurimman osan kotitöistä, ja, kun pari saa lapsen, nainen tekee useimmiten suurimman osan lapsen hoitoon liittyvästä työstä. (Day 2014, 3.) Nainen tekee myös suurimman osan niin kutsutusta metatyöstä, joka tarkoittaa aktiivista ajatustyötä yksinkertaisilta vaikuttavilla rutiininomaisilla töillä kohtaan. Nämä työt vaativat kuitenkin organisointia ja suunnittelua, jotta ne tapahtuvat (Kaarainen 2021, 139.) Tästä esimerkkinä voidaan pitää erilaisten juhlien järjestämistä, jota ei tapahtuisi, jos sitä ei edeltäisi pitkä suunnittelu- ja ennakoimiskausi, joka usein jää naisen tehtäväksi.

Nainen tavallisesti kiinnittyy tekemällään työllä kotiin ja sen sisällä tapahtuviin tehtäviin, kun taas mies saa täysin ulottautua työmaailmaan ja muihin pyrkimyksiin. Tämä liittyy stereotyyppioihin, joita nykyäänkin vielä on miesten ja naisten erilaisista preferensseistä. Sen mukaan naiset luonnostaan suuntautuvat hoivaan ja suhteisiin liittyviin tehtäviin, kun taas miehet luonnostaan suuntautuvat kohti toimintaa ja yksilöllistä täyttymystä. Tämä näkyy esimerkiksi juuri työelämässä ajatuksena, jonka mukaan naiset eivät olisi yhtä omistautuneita työhönsä, koska heidän ajatellaan olevan suuntautuneita perheeseen ja kodin hoitamiseen työnteon kustannuksella. (Day 2014, 5–6.)

Miesten ja naisten erilaiset ominaisuudet koetaan siis eri tavoin: esimerkiksi hoivaviettiin liitetty empatia ja rakkaus liitetään jo olemassa olevien asioiden hoitamiseen ja niin sanotusti paikallaan pysymiseen, kun taas kunnianhimoisuus ja tietynlainen röyhkeys liitetään ulospäinsuuntautumiseen ja eteenpäin menemiseen. Olemassa olevien asioiden hoivaaminen

ei luo mitään uutta, kun taas kunnianhimoisuus esimerkiksi työtä kohtaan luo uusia innovaatioita ja ideoita tulevaisuuteen. Naiset ovat usein enemmän tukijan kuin tekijän asemassa. Naisille voidaan usein sanoa, että heidän tulee auttaa muita saavuttamaan näiden tavoitteet, eikä itse saavuttaa samankaltaisia tavoitteita, ja antaa neuvoja päätöksentekoon, mutta ei itse tehdä päätöksiä (Peterson et al. 2003, 361). Naisia pidetään siis usein vain passiivisina, miesten luomien ja tulkitsemien sääntöjen mukaan elävinä ihmisinä, joiden tulee auttaa muita etenemään tavoitteissaan, mutta itse pysyä paikallaan.

De Beauvoiria on kritisoitu kyseisen jaon soveltamisesta naisten ja miesten asemaan yhteiskunnassa. Keskeisin kritiikki liittyy maskuliinisten piirteiden ja ominaisuuksien suosimiseen: kriitikot ajattelevat de Beauvoirin suosivan miehisiä piirteitä asettamalla ne transsendenssin käsitteen alle. Se siis tekee arvokkaaksi koetuista, pääosin naisten tekemistä asioista, kuten synnyttämisestä ja kotitöistä, turhia ja sellaisia, jotka eivät tuota arvoa. (Veltman 2006, 122.) Kriitikot kokevat, että de Beauvoir ei ota huomioon naisten omia kokemuksia äitiydestä, jonka monet kokevat merkityksellisenä ja arvokkaana asiana. Heidän mukaansa de Beauvoir sanoo teoriallaan, että naisten tulisi olla enemmän miehenkaltaisia ja että naiseuteen liitetyt arvot olisivat vähemmän arvokkaita. De Beauvoirin teoria on kriitikoiden mukaan liian keskittynyt transsendenssiin liittyvien tekojen kautta vapauden saavuttamiseen, eikä ota huomioon feminiinisten ja immanenssiin liitettyjen arvojen ja tekojen tärkeyttä ja merkitystä.

Yhteiskunta on kuitenkin rakennettu niin, että transsendenssiä ja siihen sisältyviä tekoja ja ominaisuuksia arvostetaan enemmän ja naisen esimerkiksi kotona tehtyä työtä ei nähdä yhtä arvokkaana (Day 2014, 8). De Beauvoir ei tekemällään jaolla naisiin ja immanenssiin sekä miehiin ja transsendenssiin siis tarkoita sitä, että juuri esimerkiksi synnyttäminen olisi arvotonta tai turhaa siinä mielessä, että se ei ole mitään ihmiskunnalle uutta ja luovaa tekevää. Hän tarkoittaa sitä, että näiden asioiden ympärille rakentuneet instituutiot ovat sellaisia, jotka kiinnittävät naiset immanenssiin. (Veltman 2006, 124.)

Eli vaikka synnytys on itsessään arvokas ja uutta luova asia, sitä pidetään hyvin arvottomana ja tyhjänä, sillä sitä tapahtuu jatkuvasti ja nainen ei niin sanotusti tee itse prosessissa mitään, vaan antautuu biologialle. Raskaus on siis jotain, joka tapahtuu yksilölle. De Beauvoir ei kritisoi itse äidiksi tuleamista, vaan äitiyden ja raskauden ympärille rakentunutta instituutiota. Jako huomauttaa yhteiskunnallisista normeista ja instituutioista, jotka ovat rakentuneet

tavalla, joka ei arvota naiseuteen liitettyjä tehtäviä. (Veltman 2006, 122–125.) Jako immanenssiin ja transsendenssiin suhteessa naiseuteen ja mieheyteen ei ole normatiivinen, vaan tosiasioiden ongelmallisuuden esittävä.

De Beauvoir korostaa, että transsendenssiin liitetyt arvot, kuten vapaus, autonomia ja ulospäinsuuntautuneisuus, eivät ole maskuliinisia eivätkä feminiinisiä luonteeltaan, vaan inhimillisiä. Sen tiedostaminen, että näiden arvojen liittäminen miehisyteen on historian ja sosialisoinnin tulosta, eikä biologian, osoittaa, että näkemys voidaan myös muuttaa tai purkaa. (Fabijancic 2001, 456.) Kun de Beauvoir liittää transsendenssin ja tietyn inhimillisyyden mieheen, se ei ole normatiivinen väite, vaan historiallinen kuvaus. Hän ei siis itse aseta niitä minkäänlaiseen hierarkkiseen järjestykseen, jossa transsendenssi on arvokkaampaa kuin immanenssi, vaan antaa historiallisen kuvauksen siitä, miten patriarkaalinen yhteiskunta arvottaa kyseisiä asioita. (Fabijancic 2001, 468.) Muutos alkaa silloin, kun ensin keskitytään siihen, miten yhteiskunta on rakennettu sukupuolten näkökulmasta ja kuinka tämä tapa rakentaa yhteiskunta on ongelmallinen.

Mahdollisuus sukupuoleen liittyvien sosiaalisten normien ja odotusten ylittämiseen liittyy siis egoideaaliin, jonka Jumalan mieheys on tarjonnut miehille. Miesten ja naisten oletetut tehtävät yhteiskunnassa heijastuvat esimerkiksi siihen, kuinka luomiskertomuksessa nainen luodaan miehestä miehelle: nainen on eräänlainen myöhempi lisäys, kun Jumala huomasi miehen olevan yksin ja vailla kumppania. Mies on itsessään arvokas ja kykeneväinen maallisten velvollisuuksien ylittämiseen, kun taas nainen on arvokas suhteessa mieheen ja maallisten velvollisuuksien täyttämisen onnistumiseen. Yhteiskunnassa naiset ovat samalla tavoin, eri asteissa, usein sidottu kotielämään ja heidän velvollisuuksiinsa äitinä tai vaimona. Yksilö näiden nimitysten takana unohtuu ja naista aletaan esimerkiksi työelämässä joskus kohtelevaan ensisijaisesti äitinä, koska heillä oletetaan olevan erityinen suuntaus perheeseen ja äidin tehtäviin työn sijaan.

Tämä tulee esille myös esimerkiksi kristinuskon palvotuimman naisen, Neitsyt Marian tarinan avulla. Niin kuin aiemmin käytiin läpi, Mariaa ei palvota siksi, että hän olisi itsessään jollain tavalla erityinen tai hurskas. Hän on pyhä, koska täytti hänelle asetetut odotukset: synnyttää poikalapsi, jonka oli ennustettu olevan pelastaja eli Jeesus. Jumala teki hänelle tietynlaisen palveluksen ja antoi armoa, kun päätti Marian olevan se, joka synnyttää Hänen poikansa tähän maailmaan (Luuk. 1:28–30). Arvokysymyksessä hän itse yksilönä siis joutuu taka-alalle, sillä

merkityksellistä on hänelle asetettu rooli Jeesuksen äitinä. Hän saa arvonsa ulkopuolelta, eikä ole itsessään palvonnan arvoinen. Samalla tavalla usein nyky-yhteiskunnassakin naisia ei päästetä äidin roolia pidemmälle: monia pidetään lapsien hankkimisen jälkeen ensisijaisesti äiteinä, ei omina yksilöinä. Työelämässä tällainen erityinen suuntaus perhettä ja kotia kohtaan nähdään heikkoutena ja kykenemättömyytenä tekemään työtä samalla sitoutumisella kuin esimerkiksi juuri miehet.

Naiset siis usein kiinnittyvät yhteiskunnan asenteiden ja piilossa olevien rakenteiden vaikutuksesta kotiin ja perheeseen, ja heidän päämääränsä ajatellaan olevan siellä. Samalla tavalla Raamatussa ensimmäisen naisen Eevan päämäärän ajateltiin olevan miehensä kumppanina oleminen, ja rangaistaessa häntä tottelemattomuudesta Jumala vaikutti hänen ja kaikkien hänen jälkeensä tulevien naisten lisääntymisen olosuhteisiin tekemällä synnytyksestä kivuliasta (1. Moos. 3:16). Jumalan voi siis päätellä pitävän raskautta ja synnytystä yhtenä merkityksellisimmistä asioista naiselle ja ajattelevan, että sen tekeminen mahdollisimman kivuliaaksi olisi kovin rangaistus hänelle. Tässäkin naisen arvo liitetään kumppanina ja äitinä olemiseen.

5 Lopuksi

Olen tässä työssä käsitellyt kysymystä Jumalan ihmisenkaltaistamisesta sukupuolien, erityisesti naiseuden ja mieheyden, näkökulmasta. Kristinuskossa Jumalaa on pyritty inhimillistämään antropomorfisilla käsitteillä, kuten Isä, Kuningas ja Paimen, mikä heijastaa hänen suhdettaan ihmiskuntaan. Näitä termejä käyttäessään ihminen heijastaa myös omaa suhdettaan Jumalaan, sillä esimerkiksi nimen Isä käyttö vihjaa siihen, että ihmiskunnan ja Hänen välillään on rakkauteen perustuva sukulaisuussuhde. Vaikka Raamatussa annetaan Jumalalle myös feminiinisiä nimityksiä, kuten Äiti, yhteiskunnassa ja uskonnollisissa piireissä keskitytään pääasiassa maskuliinisiin termeihin.

Myös Jeesuksen syntyminen miespuoliseksi ja sen puolustamiseen tähtäävät vastaukset ovat seikkoja, jotka edistävät ajatusta siitä, että maskuliinisuus ja mieheys on jollain lailla erityislaatuista verrattuna naiseuteen. Jumalan sukupuolesta on esitetty kahdenlaisia argumentteja: Raamattuun perustuvia ja yhteiskuntaan perustuvia. Jumala voidaan nähdä Raamatussa joko sukupuolettomana tai sukupuolta vaihtavana olentona, mutta kulttuurilliset normit ovat vahvasti vaikuttaneet siihen, että Jumala nähdään yleisesti miehenä. Vaikka Jumalaa voidaan kuvata monilla eri tavoilla, patriarkaalinen näkökulma, joka tulee osittain myös Raamatusta, on vahvasti juurtunut yhteiskuntaan, mikä vaikuttaa siihen, miten naiseus nähdään ja miten naisia kohdellaan.

Imago Dei on yksi merkittävimmistä käsitteistä, joka liittyy keskusteluun Jumalan sukupuolen vaikutuksista naiseuteen. Se viittaa Raamatun kertomukseen, jossa Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen. Ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäiset kaksi lukua eroavat merkittävästi toisistaan: ensimmäisessä kerrotaan Jumalan luoneen sekä miehen että naisen kuvakseen, mutta toisessa kerrotaan Jumalan luoneen ensin miehen Hänen kuvaksensa ja sitten, ikään kuin jälkijatuksena, naisen miehestä. Tämä perustavanlaatuisesti asettaa naisen miehen alapuolelle sukupuolten välisessä hierarkiassa ja tekee naisesta “toisen”. Nainen on siis tehty miehelle apuriksi ja kumppaniksi eli nainen ei ole itsessään arvokas, vaan vain suhteessa mieheen.

Tämä teoria heijastuu yhteiskuntaan, jossa ilmenevään sukupuolten väliseen epätasa-arvoon liittyy vahvasti Simone de Beauvoirin kehittäämä naisen ja miehen jako transsendenssiin,

aktiiviseen ja ruumiillisuuden ylittävään, ja immanenssiin, passiiviseen ja ruumiillisuuteen kiinnittyvään, jossa nainen kuuluu immanenssin piiriin ja mies transsendenssin piiriin. Kyseinen jako näkyy esimerkiksi naisten ja miesten välisissä suhteissa ja kodin sisällä tehdyissä tehtävissä, joista nainen tekee edelleen suurimman osan ja joita ei arvosteta samalla tasolla kuin kodin ulkopuolisia pyrkimyksiä, jotka luovat jotain uutta yhteiskunnalle. De Beauvoirin tekemä jako tarjoaa tärkeän eettisen työkalun oikeiden ja käytännön ongelmien ratkaisuksi ohjaamalla katseet naisten ja miesten välillä oleviin oletettuihin eroihin, joiden tiedostaminen tarvitaan muutokseen. Vaikka ne perustuvat pääosin historian ja biologian perusteella tehtyihin stereotypioihin, yhteiskunta on rakentunut niin, että naiset kärsivät oletusten seurauksista, jolloin ne ja niiden ongelmallisuus täytyy tiedostaa ennen kuin niihin voidaan tehdä muutos.

Nämä sukupuoleen liittyvät sosiaaliset normit ja odotukset kytkeytyvät siis vahvasti kristinuskoon ja sen kautta omaksuttuun jumalkäsitykseen. Jumala toimii eräänlaisena egoideaalina miehille, jonka kaltaista naisilla ei kristinuskossa tai muissakaan suurissa monoteistisissä uskonnoissa ole. Raamatulliset kertomukset, kuten luomiskertomus ja Marian tarina, heijastavat perinteisiä rooleja, joissa naisten arvo liitetään miehen kumppanina ja äitinä olemiseen. Naiset ovat yhteiskunnassakin usein sidottuja kotielämään ja äitiyteen, jolloin naisten arvo yksilöinä jää varjoon, ja heidän ammatillinen menestyksensä ja persoonallinen kasvunsa voi jäädä rajoitetuksi.

Lähteet

Anderson, P. S. (2012). *Re-visioning Gender in Philosophy of Religion: Reason, Love and Epistemic Locatedness*. Routledge.

Barton, M. (2009). "Gender-Bender God: Masculine or Feminine?" *Black Theology: An International Journal*, 7(2), 142–166.

Daly, M. F. (1974). *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation*. Beacon Press.

Day, J. (2014). *Simone de Beauvoir's Transcendence and Immanence in The Twenty First Century: The Tension Between Career and Motherhood*. *Western Tributaries* 1 (2014).

de Beauvoir, S. (1949) *The Second Sex*. Kääntänyt C. Borde & S. Malovany-Chevallier. (2010) Vintage Books.

Fabijancic, U. (2001). "Simone de Beauvoir's le Deuxieme Sexe 1949-1999: A Reconsideration of Transcendence and Immanence." *Women's Studies*, 30(4), 443–475.

Gibson, J. (1992). "Could Christ Have Been Born a Woman? A Medieval Debate." *Journal of Feminist Studies in Religion*, 8(1), 65–82.

Guthrie, S. E. (2024). "Anthropomorphism." *Encyclopedia Britannica*. Viitattu 4.12.2024

Kaarakainen, S.-S. (2021). *Äidin rajat – Mediateknologinen toimijuus työelämän tietokoneistumisesta sosiaalisen median aikakaudelle*. Turun yliopisto.

Peterson, M.; Hasker W.; Reichenbach, B. & Basinger, D. (2003). *Reason & Religious Belief: An Introduction to The Philosophy of Religion* (3rd ed.). Oxford University Press.

Raamattu (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piipaseura.

Soskice, J. M. (2007). *The Kindness of God: Metaphor, Gender, and Religious Language* (1st ed.). Oxford: Oxford University Press.

Veltman, A. *Transcendence and Immanence in The Ethics of Simone de Beauvoir*. Teoksessa Simons, M. A. (Ed.). (2006). *Philosophy of Simone de Beauvoir: Critical essays*, 113–131. Indiana University Press.